

Yüksel Arslan

İnsan

&

Jacques Vallet

“İnsan”ın Yaratılışı

Türkçesi: Esra Özdoğan

SANATLA BİLİM ARASINDA

L'Homme dizisinin ilk resmi (*Arture* 360) 1986 tarihini taşır.

Yüksel Arslan 1986-1999 yılları arasında yaklaşık 200 *arture*¹ gerçekleştirir.

Bir önceki büyük dizisi *Kapital*'den, yani tarihten, ekonomi politikten tümüyle uzaklaşmış, adına insan denilen varlığı mikroskop altına yatırmıştır.

Bugün, Türkçesi yayımlanan 1. kitap; gerek ilk bölümde yer alan Jacques Vallet'nin yazısı, gerek ikinci bölümde yer alan seçilmiş elli *arture*'le okuyucuya, "hemcinsleriyle" ilgili yeterince şaşırtıcı bilgiler sunmaktadır.

Her şeyden önce, okuyucu (ya da resimsever) kendi kendine, yanıtlanması güç şu soruyu soracaktır. Yaratıcısı nasıl adlandırırsa adlandırırsın, neyin "ifadesi"dir bu resimler?

Kapital dizisindeki kadar kolay yanıtlanacak bir soru değildir bu. Metni dikkatlice okuyup resimlere (ya da *arture*'lere) defalarca baktıktan sonra şöyle bir yanıt verilebilir. İnsanoğlunun

1 *Arture*, Arslan'ın *peinture* (resim) sözcüğünü kullanmamak için 1960'larda yarattığı bir sözcüktür.

pathos'unun resimleri. (Patolojik bir resimden değil, İnsan'ın (büyük "İ" ile) *pathos*undan söz ediyorum.)

İnsanoğlunun patolojik varlığı, bu kadar mı? Kuşkusuz hayır. Ama bu kadarı yeter. İnsanoğlunun beyninden, sinir sistemin-den, cinsel yaşamından sunduğu bu kesitleri, bir ressam (ya da bir sanatçı) olarak mı, yoksa... bir bilim adamı olarak mı gözleriniz önüne seriyor Yüksel Arslan?

Kendisi bilim adamlığını yeğliyor, Rabelais üstadımıza yakışan bir kahkaha eşliğinde. Bilim adamları ise, hiç kuşku yok, bu "dışarıdan" gelen kişiye biraz kuşkuyla, ama aynı zamanda hayranlıkla bakacaklar, (bunun canlı tanıştım) ama gene de onu, geldiği yere, yani sanatın dünyasına göndermek isteyecektir.

Doğrusunu isterseniz tüm bunların hiçbir önemi yok. Arslan, bu *arture*'leriyle bile bir patoloji dersi vermek istemiyor. Aslında hiç kimseye hiçbir ders vermek istemiyor. Benim gördüğüm insanoğlu işte bu, diyor. Kendisinden önce Nietzsche'nin dediği gibi:

ECCE HOMO
(İşte İnsan)

F.E.

I. BÖLÜM

“İNSAN”IN YARATILIŞI

Yüksel Arslan’la Karşılaşmalar

*“Yerinizde olsam, bütün bunları kağıda dökerdim. Yitip
giderlerse yazık olur.”*

Diderot, Rameau’nun Yeğeni

*“Sanırım şimdilik yapacak daha kolay bir işimiz yok. Me-
sela İNSAN sözcüğünü nasıl yazıyorsunuz siz?”*

Bertolt Brecht, *Sürgünler*’den diyalog

BİRİNCİ GÜN

Cristal ve Başlangıçtaki Çorba. Oparin'in Koaservatları. "Tamam, başlıyor."

Cumartesi öğle sonraları, içimi hafifletme ihtiyacı duyduğumda, çıkıp Quartier'ye gider, Rue de Seine'le Rue Jacques Callot'nun kesiştiği köşedeki bistro Palette'te biraz vakit geçiririm; alkol düşkününü koca bir nesil orada buluşur. Keyifle kadeh tokuşturup biraz gevezelik edecek birkaç dost bulunur hep. Hatta zaman zaman, ısmarlanan içkilerle birlikte iyiden iyiye neşeleniriz; akşamımız orada burada, nitelikli tartışmalar ve şakalaşmalarla, gece geç saatlere, hatta sabaha dek uzar gider.

O cumartesi, kafeden içeri girdiğimde, ortamda başka türlü bir hareketlilik vardı. İnsanlar barın etrafına yığılmıştı. Tezgâhın köşesindeki aşırı neşeli -günümüzde böylesi kahkahalar nasıl haklı gösterilebilirse- küçük bir grup içinde Roland Topor'u ve *Café Panique*'teki arkadaşlarından birkaçını (Cul-Sec, Verre-en-Main ve yanılmıyorsam Rage-au-Cœur...) tanıdım.

Aralarında gözlüklü, şişman biri vardı, alını açılmış, kalan saçları simsiyah, yüzü kıpkırmızıydı, bıyığı nemli, gözlerinden yaşlar gelesiye gülüyordu. Lacivert bir ceket vardı üstünde, sarık gıdısının altında çivit mavisi gömleğinin yakası epey açıktı. Öyle bir mavra koyvermişti ki sarsıla sarsıla gülüyordu, Roland Topor'u da güldürmüştü.

Adam gözlüklerini çıkarmış kareli bir mendille gözlerini si-
lerken Roland gelip beni selamladı: “Ne içersin?” Yanındaki o
şen şakrak adamın kim olduğunu sordum.

“Yüksel Arslan, Türk bir sanatçı. Önemli işler yapıyor...”

Roland, Arslan’ın *Kapital*’i “resme aktardığını”, son yıllarda
da iki önemli çalışma dizisi gerçekleştirdiğini söyledi: *Influences*
(*Etkiler*) ve *Autoartures*. Üstelik ‘tarihöncesinden’ bir karışımla
elde ettiği doğal renkler ve kendine özgü bir teknikle.¹ Sonra da,
“Gel tanıştırayım. O da senin gibi şiire meraklı...” dedi.

Bu tanışma elbette herkes birer kadeh daha tokuştururken
gerçekleşti. Arslan, Cristal ısmarladı; kendisine rakıyı hatırlatan
bir tür anasonlu içki...

BEN. - Kadehimi şiire kaldırıyorum. Benim gözümde o hâlâ
aklın büyük serüveni ve bilgiye açılan kapıdır.

ARSLAN. - Ben şiirle ilgilenmiyorum artık. Şimdilerde bilim
insanıyım. 2000 Nobel Bilim Ödülü’ne göz diktim!

Karnından gelen o koca kahkahasıyla sarsıldı yine. Roland’a
dönüp bir baktım, “Evet, o böyledir,” dercesine yukarılara baktı.

BEN. - Ne tür işler yapıyorsunuz?

ARSLAN. - 2000 yılına dek sürebilecek yeni bir diziye giri-
şiyorum. Dizinin adı İNSAN. Yeryüzünde hayatın kökeninden
başlıyorum. Milyonlarca yıllık bir hikâye. İnsan, yeryüzünde
ortaya çıkan son canlı. En gelişmiş sinir sistemine sahip oldu-
ğu için aklıyla gezegene egemen oluyor. Varoluşunun başından
beri nereden geldiğini sorguluyor. Ama ancak 20. yüzyılda bi-
lim insanları hayatın başlangıcını keşfediyor.

1 Resim sözcüğünü asla kullanmayan Arslan, tablolarını “artures” diye ad-
landırır. “Başlangıçta kağıt üzerine otları, çiçekleri, taşları, tuğla parçalarını,
çürük odunları falan sürterek çalıştım. 1955 yılında tarihöncesi sanat üzerine
bir kitapta, yaklaşık otuz yıldır kullandığım renklerin tarihini sonunda buldum:
Toprak (aşı boyası), yumurta beyazı, yağ, bal, çiş... Demek ki benim yaptığım şey
gerçekten resim değildi. İşlerimi niteleyecek başka bir sözcük bulmalıydım. Yıl-
lar sonra, 1962 yılında [sanat anlamına gelen] ART sözcüğünden yola çıkarak ve
URE son ekini ekleyerek işlerimin ana başlığı olarak ARTURE sözcüğünü bul-
dum. ARTURE’ün gerçekten resim olmadığı kolayca anlaşılır. Bu, resimle yazı
arasında, resimle şiir arasında bir sanattır. (*Influences*)

Ve Arslan Pasteur'un keşiflerini, mikropların üreyip çoğaldığının keşf edilmesiyle birlikte kutsal "kendiliğinden türeme" dogmasının mezara gömülüşünü anlatmaya başlıyor. Charles Darwin'den, biyolojik evrim kuramından söz ediyor. Bilimsel düşünceye zaman kavramını getiren ilk bilim insanı olarak bize giriş kapısını gösteren Darwin'den...

ARSLAN. - Darwin kendiliğinden türemeyi eleştiriyor. Ama aslolan, daha o zamanlarda, hayatın durağan maddeden başlamış olabileceğini düşünmüş olması. "*Bana öyle geliyor ki,*" diye yazıyor Wallace'a, 1872 tarihli bir mektubunda, "*çok büyük olasılıkla Arkebiyoz doğru -protoplazmanın çok eski zamanlarda bir dizi evreyle durağan maddeden geliştiğini öne süren bir kuram.... Arkebiyozun doğru olduğunun kanıtlandığını görecektedir kadar yaşamak isterdim, çünkü akıl almaz ölçüde önemli bir keşif olurdu.*"

Anahtarı bulacak büyük insan ise Sovyet biyokimyacı O. I. Oparin oluyor. Kuramını 1920'lerde geliştiriyor, ama kitabı Fransa'da ancak 1965'te yayımlanıyor.² Uzun süre tabu kalmış bir konu.

Laf lafı açarken, Arslan mıkırdanıyor, homurdanıyor, koca kahkahaları dinmiyordu. Zaman zaman açıklamalarını takip etmekte güçlük çekiyordum. Ama araştırmaları ilgimi çekmeye başlamıştı. Yeni dizisinin ilk "tabloları"yla ilgili sorular da soruyordum. Şimdiden beş tanesini bitirmiş ve onlar da doğal olarak diğer çalışmalarının gidişatına uymuş, *İnsan I* yaptığı üç yüz altmışıncı "arture."

ARSLAN. - Diziye kozmosla başlıyorum. Belki 2000 yılından sonra kendimi bütünüyle kozmosa veririm.

Kusursuzlaşmış sinir sistemiyle insana gelmeden önce, milyonlarca milyonlarca yıl geçiyor.

Başlangıçtaki yeryüzünü gözünüzde bir canlandırın. Her şeyin başındayız: Atmosferin, yeryüzünün, okyanusun... Gökyüzü neredeyse karanlık, çünkü hâlâ çok az oksijen var.

2 *L'Origine de la vie sur la Terre* (Masson).

Başlangıçta yalnızca kimya var. Atmosfer hidrojen, metan, amonyak ve su buharıyla dolu. Güneş ışınları karbon, azot, oksijen atomlarını serbest bırakıyor, bunlar kendi aralarında ya da kükürt, fosfor gibi başka elementlerle birleşiyor... Örneğin karbondan hidrokarbürler oluşuyor...

Milyonlarca yıl boyunca yağmur yağıyor. Yarıklarla, yanıcı gazlar püskürten volkanlarla dolu yeryüzüne yağıyor. Fırtınalar. Yıldırımlar. Uzun süre, gökyüzü organik maddeler de gönderiyor bize.

En baştayız, başlangıçta. (A 360 - *İnsan I*).^{*} Bitkiler yok henüz - ne oksijen var, ne de karbon gazı. Su buharı atmosferde soğuyup yağmur olarak geri düşüyor. Yer kabuğu çatlıyor, küçük okyanuslar çıkıyor ortaya. Organik maddelerin birikimi yavaş yavaş "başlangıçtaki sıcak çorba" denen oluşumu yaratıyor.

BEN. - (yüksek sesle)

*Nasıl bir ekin kabarcığı ilkel bir okyanus
nasıl bir bulamaç bir çorba dumanları üstünde
tokuşan virüslerle fokur fokur kaynıyor
döneniyor doğuruyor okyanus
dağların en harikalarını ve diyatome yosunlarını
albüminli tohumları sporları sırf sudan
topal bakterileri közleme pıhtılar
jelatinli karabiberler süümüklü balgamlar
katbinlerce sivri benek canlı kurtçuk gözyaşları
yeni havuzda kımıl kımıl itiş kakış
çırpınıyor dört ayak devasa ve çocuksu yeryüzü (...)
sonra da yazacak tarihini insant taklının...*³

ARSLAN. - Ben bilim insanıyım. Queneau şiirle uğraşsın, bir araya gelmek için hoş bir vesile! (Kahkahayı basıyor.) Evet, hayat o ilkel okyanusta başlıyor. (A 361 - *İnsan II*). Manzara değişiyor biraz. Okyanus güneşin -her şeyin kaynağının- ışınlarına maruz kalıyor, ve ultraviyolelerin etkisiyle organik özler çoğalıyor.

Canlı organizmaların ortaya çıkışından önce...

* Bkz. s. 95 ve devamı.

3 Raymond Queneau, *Petite cosmogonie portative* (Gallimard).

Oparin geçişi keşfediyo. (A 362 - *İnsan III*). İlkel dünyadaki gaz karışımının bir ateş topu olarak patlaması organik molekülleri doğuracak -zaten tamamlanmış organizmalar bunlar, hayattan önceki hayatı barındırıyo, korunmak, dayanmak, çoğalmak için tüm temel işlevleri hazırlamışlar. Beslenen, büyüyen, üreyen, bölünüp çoğalan moleküller. Ve bu moleküller karmaşık katışmaçlar halinde bitişyo: Koaservatlar oluşyo.⁴

Bu mikro-damlacıklar daha o aşamada birer birey. Korunmuş bir iç ortamları ve kendilerine has yapıları var... Yaşam kavgası burada başlıyo... Kimileri ölüyo, kimileri -en sağlam olanları-dayanabiliyo... Suyla, glikoz ve amino asitle besleniyo.

“Koaservat damlacıkları,” diye yazıyo Oparin, “daha sonra içinde bulundukları sulu çözeltinin organik bileşenlerini soğurdular, ağırlıkları ve hacimleri zorlu bir deneyimden geçerek büyüdü. Kimileri daha hızlı büyüdü, kimileri daha yavaş.

Çoğalma hızı daha yüksek olan damlacıkların içkin yapısı giderek daha karmaşıklışıyo ve beslenmeye, büyümeye giderek daha iyi uyum sağlıyodu.

Milyonlarca yıl boyunca, damlacıkların yapısı değişkenlik gösteriyo ve kusursuzlaşıyodu. Daha basit yapıdaki damlacıklar parçalanıyo, daha kusursuz olanlar büyüyo, bölünerek çoğalıyodu. En nihayetinde, temel canlı varlıklar ortaya çıktı.”

Ve hayat bir kez başladıktan sonra, geri dönüş yok artık!

O dönemde görmezden geline kuram 1957 yılında, Amerikalı Stanley L. Miller’ın deneyiyle doğrulaniyo. Genç araştırmacı bir balonun içinde ilkel atmosferin simülasyonunu kurarak yıldırım etkisi yaratmak suretiyle elektrik boşalmasını sağlıyo. Böylece amino asitleri elde ediyor. Yani hayatın temelini.

4 *“İlk protein tözleri eriyik haldeyken, daha sonra gözleri bir araya gelerek moleküller yığılmaları oluşturuyo, daha da sonra, suda yüzen küçük damlalar halinde eriyikten ayrılıyo: koaservatlar oluşyo.” Oparin, L’Origine de la vie sur la Terre (Moskova, 1955).*

*Les Origines de la vie*⁵ (*Hayatın Kökenleri*) adlı yapıtında, Joël de Rosnay canlılarda bulunması zorunlu yirmi tür amino asit sıralıyor. “Bunlar sayesinde canlı maddenin temelindeki proteinler oluşur...” Glisin, alanin, valin, lösin, izölösin, serin, treonin, aspartik asit, asparajin, glutamik asit, glutamin, lizin, arjinin, histidin, triptofan, fenilalanin, sistein, metionin, tirozin, prolin...

Anlattıklarına kulak verilmesinden belli ki zevk alan Arslan giderek daha da ısınıyor, bu konuda söyleyecekleri bitmiyordu. Biz de Cristal kadehlerini devirdikçe deviriyorduk... Kafamda dünyanın başlangıç noktasına ilişkin imgeler oluşturmaya başlamıştı. Coşku dolu kükremelerle yineliyordu: “Tamam, hayat başlıyor!”

ARSLAN. - Koaservatlardan sonra, artık işler kolaylaşıyor, hayat başladı. (A 363 - *İnsan IV*). Mikroskobik ilk canlı varlıklar. Virüsler. Bakteriler. Bir de terliksi hayvanlar, en gelişkin tekhücreli canlılardan biri:

“Çoğalma yüzdeleri o kadar yüksek ki bir tanesinden üreyenler bir ay sonunda -düzenleyici mekanizmalar araya girmese- güneşinkinin bir milyon katı bir hacme ulaşabiliyor. (...)

Bu kısıtlı uzamda, doğa küçük organizmanın hayatını sürdürüp üremesi için gereken her şeyi bir araya getirmiş. Sitoplazmadaki iç organlar göreceli olarak bizim bedenimiz, beynimiz, karaciğer ya da böbreklerimiz kadar önemli.” (Joël de Rosnay).

Yeryüzünde bulunan en eski tekhücreliler üç milyar yıl öncesine ait, Güney Afrika’daki tortul kayalarda keşfediliyorlar. Ayrıca Kanada’da iki milyar yıllık küresel fosil bakteriler (koko-idler) bulunmuş.

Sonrasında tekhücrelilerin yapısı büyüyor, karmaşılaşıyor, birleşiyor. “Daha sonra, ilkel okyanusun sularında, vücudu çok sayıda hücreden oluşan canlı varlıklar oluşuyor: Mavi yosun kolonileri, hidrolik polip, yeşil yosunlar, kahverengi yosunlar...” (Oparin).

Tekhücrelileri betimledim. Ve yeşil yosunları, kahverengi yosunları... Gelgit bölgelerinin kayalık kıyılarında çoğalan bir başka yosun türü de tulumlu suyosunu. Thuret’nin tulumlu

5 Editions du Seuil, 1966.

"Hara-kiri sexual",
 chez deux grégarines !!
 27/28 juin 86

*sponge Pethya (la première cellule
 nerveuse)*

suyosununun döl lenmesini keşfettiğinde yaptığı bir desenden yola çıkarak bir kroki çizdim: İki dişi hücre spermatazoidler tarafından çevrilmiş.

Aslında, üremenin başlangıcı bu. Cinsel yaşamdan bile söz edilebilir. Hücreler çiftleşiyor. Yola çıkılıyor. İşte! İki gregarinin cinsel çiftleşmesi, dişi hücreler ağızlarıyla sevişiyorlar ve yerlerini ufaklığa bırakmak üzere ölüyorlar! Ve de terliksi hayvanlar (birleşen terliksiler).

(Bir süre sonra.) Sonrası kolay. Bölünen hücreler. Dokular...

BEN. - Ve bize gelene kadar hayvan evriminin tamamı bu şekilde gerçekleşiyor...

